

FRANKRIJK PUUR
Vogezen & Elzas Zuid
Vosges + Haut-Rhin

MARTIJN & MARICA JOOSSE

persoonlijke reisgids met veel foto's, routes en bezienswaardigheden

FRANKRIJK PUUR
VOGEZEN & ELZAS ZUID
VOSGES & HAUT-RHIN

FRANKRIJK PUUR VOGEZEN & ELZAS ZUID is een uitgave van Joosse Media te Kampen

Copyright © 2025 Joosse Media

Teksten: Martijn Joosse, Marita Joosse

Omslagontwerp, vormgeving binnenwerk en fotografie: Martijn Joosse

Illustraties: Marita Joosse

Druk: Wilco BV, Amersfoort

ISBN 9789083261768

NUR 512

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Ondanks alle aan de samenstelling van dit boek bestede zorg kan noch de uitgever noch de auteur aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade die het gevolg is van enige fout in deze uitgave.

VOORWOORD

Wat leuk dat je onze reisgids van de departementen Vosges en Haut-Rhin in handen hebt! Het is niet voor niets dat dit de populairste delen van de Vogezen en Elzas zijn. Bergtoppen met prachtige uitzichten, kronkelende weggetjes door verlaten valleien, diepe meren en uitgestrekte bossen, het zijn slechts enkele van de redenen waarom dit een geliefde streek is. Er zijn ook nog eens sfeervolle dorpen, sporen van een boeiende, turbulente geschiedenis en de lokale wijn en andere regionale specialiteiten vragen om een tussenstop bij een van de vele traditionele eetgelegenheden of op een gezellige streekmarkt.

Tijdens onze rondreizen door deze twee departementen zijn er veel dingen die een blijvende indruk hebben achtergelaten. De Romeinse overblijfselen in Grand, de geboorteplek van Jeanne d'Arc, het rustige, glooiende hart van Vosges tussen Mirecourt en Châtillon, de langs de hoogste toppen slingerende Route des Crêtes, de vele uitzichtpunten op de flanken van de Vogezen. Maar ook een plotseling overstekend hert, uit de mist opdoemende gemzen en de honderden ooievaars die boven de wijndorpen cirkelen.

We hebben in deze reisgids onze persoonlijke tips én die van enkele andere gezinnen voor je gebundeld. Het is een afwisseling geworden van zowel onontdekte plekken als bekendere hoogtepunten en daarmee een echte dwarsdoorsnede van deze veelzijdige streken.

Veel plezier in de Vogezen en Elzas!

Martijn & Marita

INHOUD

- Introductie *8*

VOSGES

- Steden en dorpen *18*
- Bezienswaardigheden *32*
- Wandelen en fietsen *38*
- Activiteiten *42*
- Rondritten *44*
- Markten en evenementen *52*
- Eten, drinken en slapen *54*
- Net over de grens *56*
- Een week in Vosges & Met kinderen *58*

- Culinaire specialiteiten *118*
- Reis naar Vosges en Haut-Rhin *120*
- À faire *122*
- Weekplanner *126*
- Notities *132*
- Index *142*

HAUT-RHIN

- 64 Steden en dorpen •
- 84 Bezienswaardigheden •
- 90 Wandelen en fietsen •
- 94 Activiteiten •
- 96 Rondritten •
- 104 Markten en evenementen •
- 108 Eten, drinken en slapen •
- 110 Net over de grens •
- 114 Een week in Haut-Rhin & Met kinderen •

INTRODUCTIE

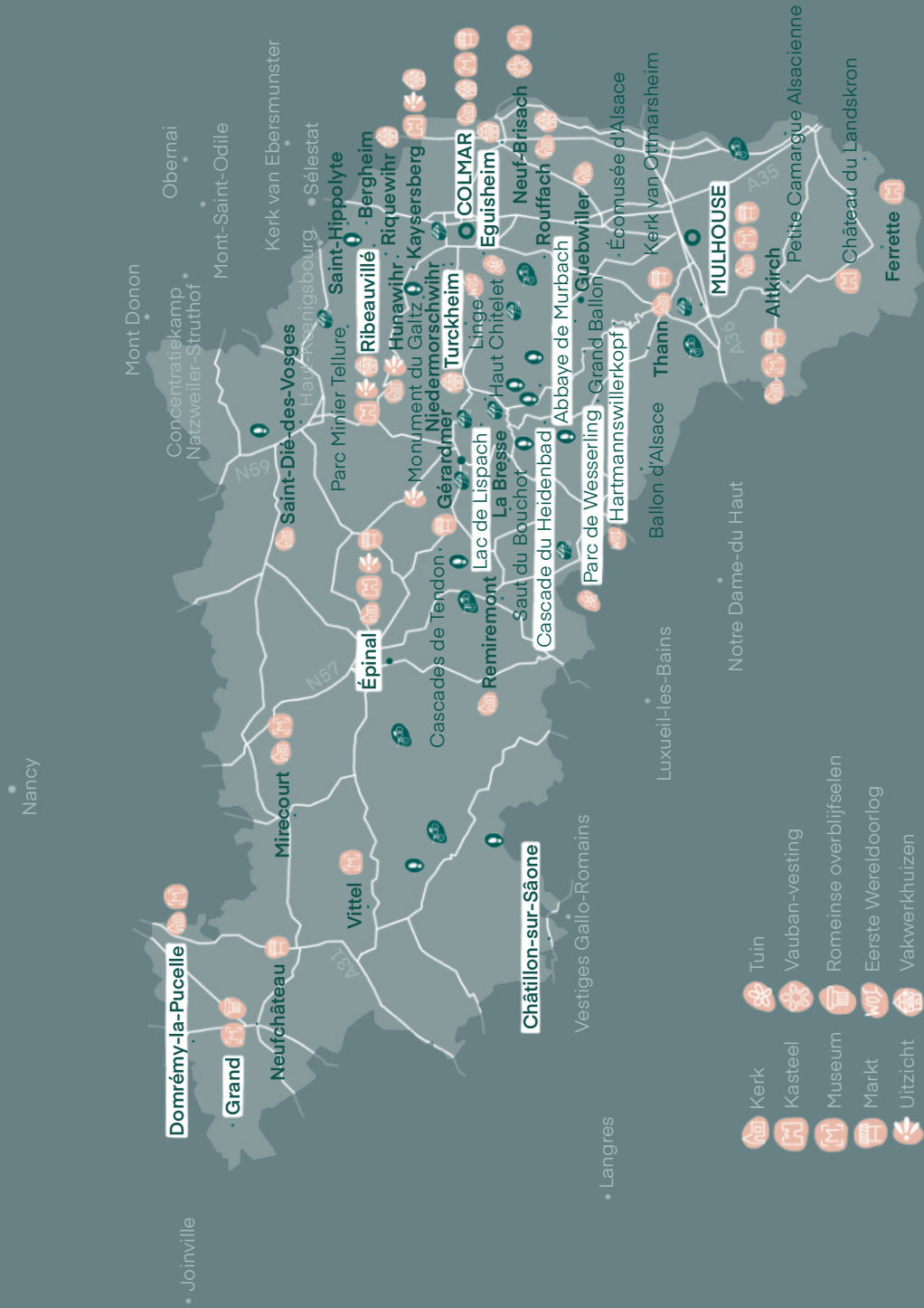
In deze reisgids over de zuidelijke Vogezen en Elzas nemen we de departementen Vosges en Haut-Rhin onder de loep. Dat laatste departement vormt de zuidelijke helft van de Elzas. Bij de streeknamen Elzas en Vogezen hebben de meeste mensen direct een beeld. De Vogezen, dat zijn de bergen en de Elzas is de vlakte met de vele wijngaarden en pittoreske wijndorpen. Maar de streken zijn wat minder afgebakend dan je zou vermoeden. Want een deel van de Elzas ligt in de Vogezen en het departement Vosges bestaat niet alleen maar uit bergen. Het dankt enkel zijn naam aan de bergketen Vogezen, die de oostelijke helft van het grondgebied bedekt.

GESCHIEDENIS

De Elzas en Vogezen hebben op veel punten een gemeenschappelijke geschiedenis. Her en der zijn sporen gevonden van bewoning uit de prehistorie, zowel in de valleien als in de bergen. Aan de vooravond van de komst van de Romeinen hadden de Kelten bijvoorbeeld een nederzetting net boven het tegenwoordige Saint-Dié, het kamp van La Bure. Toen de Romeinen kwamen, vestigden ze nieuwe steden maar bleven ook bestaande dorpen bewoond. Opmerkelijk is de uitbreiding van het weggennet, ook dwars door de bergen van de Vogezen. Zo vind je bij Raon-sur-Plaine nog restanten van een Romeinse weg.

Een groot deel van de middeleeuwen maakten zowel de Vogezen als de Elzas deel uit van het Heilige Roomse Rijk. Ze behoorden tot eerst het koninkrijk en later het hertogdom (Opper-)Lotharingen en enkele kleinere deelgebieden, zoals de Sundgau in het zuiden, dat onderdeel van Voor-Oostenrijk was. Her en der verschenen kastelen op strategische plekken, zoals de flanken van de Elzas. Aan de westkant van de streek lag het hertogdom van Bar, dat aan de linkeroever van de Maas aan de Franse koning gelieerd was en aan de rechteroever tot het Heilige Roomse Rijk behoorde. In het dorp Domrémy, dat aan de Maas en daarmee precies op de grens lag, werd rond 1412 het meisje Jeanne d'Arc geboren. Zij groeide tijdens de Honderdjarige Oorlog uit tot een mascotte van het Franse leger en trok het land door van overwinning naar overwinning. Dat eindigde in 1430, toen ze gevangengenomen werd door de Bourgondiërs die haar uitleverden aan de Engelsen. Een jaar later werd ze veroordeeld tot de brandstapel vanwege onder meer ketterij.

Aan de verbondenheid met het Heilige Roomse Rijk kwam een bloedig einde tijdens de Dertigjarige Oorlog. Deze grensstreek tussen de Duitstalige en Franstalige gebieden vormde het brandpunt van de strijd. Rondtrekkende Zweedse troepen, in dienst van de Franse koning, lieten een spoor van verwoesting achter en moordden er lustig op los. Naar

Eguisheim

schatting verloor ongeveer de helft van de bevolking in deze periode het leven door de strijd en de erop volgende hongersnood. Vanaf die tijd behoorde de streek grotendeels tot het koninkrijk Frankrijk. Daar kwam in 1870-1871 weer een eind aan. Na de Frans-Duitse Oorlog hield Duitsland de Elzas en het departement Moselle in handen en dat bleef zo tot aan de Eerste Wereldoorlog. Veel Fransgezinden vluchtten in die tijd vanuit de Elzas naar de Vogezen, met name naar Épinal en omgeving. Zo kon het gebeuren dat die stad een impuls kreeg en diverse industrieën aantrok.

Gedurende de Eerste Wereldoorlog werd de Elzas opnieuw zwaar getroffen door verwoestingen. Het front lag rond de hoogste toppen van de Vogezen en op de flanken werden zware veldslagen uitgevochten, vaak om maar een paar kilometer terreinwinst. Aan de Franse kant werd een weg gebouwd om de troepen te bevoorraden. Tegenwoordig is deze Route des Crêtes een geliefd uitje vanwege de prachtige uitzichten.

Na de Grote Oorlog, zoals de Fransen de Eerste Wereldoorlog ook noemen, behoorde de streek weer volledig toe aan Frankrijk. Dat veranderde opnieuw in 1940, met de inval van de Duitsers onder leiding van Adolf Hitler. Terugtrekkende Fransen hadden al veel infrastructuur vernietigd in 1940, maar met name tijdens de bevrijding in 1945 werd er door beschietingen over en weer veel schade aangericht.

GASTRONOMIE

Hoewel veel inwoners van dit gebied in de loop der tijd voornamelijk Frans georiënteerd waren, kun je nog altijd heel wat Duitse invloeden bespeuren. In de namen van dorpen en streken, in de architectuur, in het dialect, maar ook in de lokale keuken.

Die keuken wordt gekenmerkt door veel vleesgerechten en het gebruik van deeg. Je vindt er stoofpotten, paté omhuld met deeg (*paté en croûte*), *flammekueche*, *fleischnacka* (gebakken vlees met deeg), en

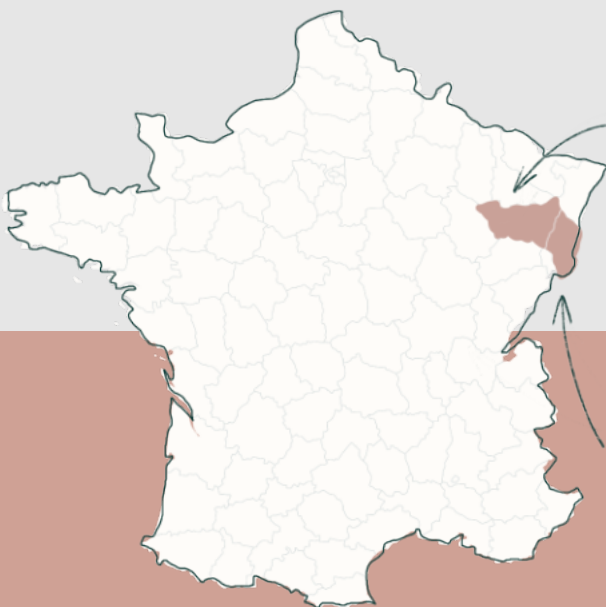
natuurlijk de beroemde *choucroute*, zuurkool met verschillende soorten vlees. Richting het westen, op de vlakte van Lorraine, tref je een wat lichter dieet, met bijvoorbeeld de mirabellen en *quiche lorraine*.

De Elzas is natuurlijk vooral ook bekend vanwege de wijn. Die heeft ook wat Duitse invloeden; zo vind je er veel druivensoorten die ook veel aan de overkant van de Rijn gebruikt worden. Bovendien is het een streek die gekenmerkt wordt door het gebruik van één druivensoort per wijn, de zogenaamde *monocépage*. Een wijn gemaakt van meerdere druivensoorten zul je hier niet veel tegenkomen.

KLIMAAT

De bergketen van de Vogezen is een barrière voor wolken die van west naar oost meegevoerd worden. Daardoor is de westelijke kant veel natter dan de oostelijk gelegen Elzas. De hoogte zorgt ook voor temperatuurverschillen. In de winter is er grote kans op sneeuw en vrieskou boven de 1000 meter, terwijl het op de vlaktes warmer blijft. 's Zomers zijn temperaturen rond de 30 graden geen uitzondering in de hele streek. Hoog in de bergen blijft het dan wat frisser, maar is er grotere kans op onweersbuien die blijven hangen. Tot slot is het ook geen uitzondering dat het in de hoge Vogezen dagenlang bewolkt is maar in de Elzas stralend weer, of omgekeerd.

IN HET KORT

VOSGES

Hoofdstad: Épinal

Inwoners: 362.000

Oppervlakte: 5874 vierkante kilometer

Afstand vanaf Utrecht: ongeveer 570 kilometer

Laagste punt: 227 meter, Grignoncourt

Hoogste punt: 1363 meter, Hohneck

HAUT-RHIN

Hoofdstad: Colmar

Inwoners: 767.000

Oppervlakte: 3525 vierkante kilometer

Afstand vanaf Utrecht: ongeveer 630 kilometer

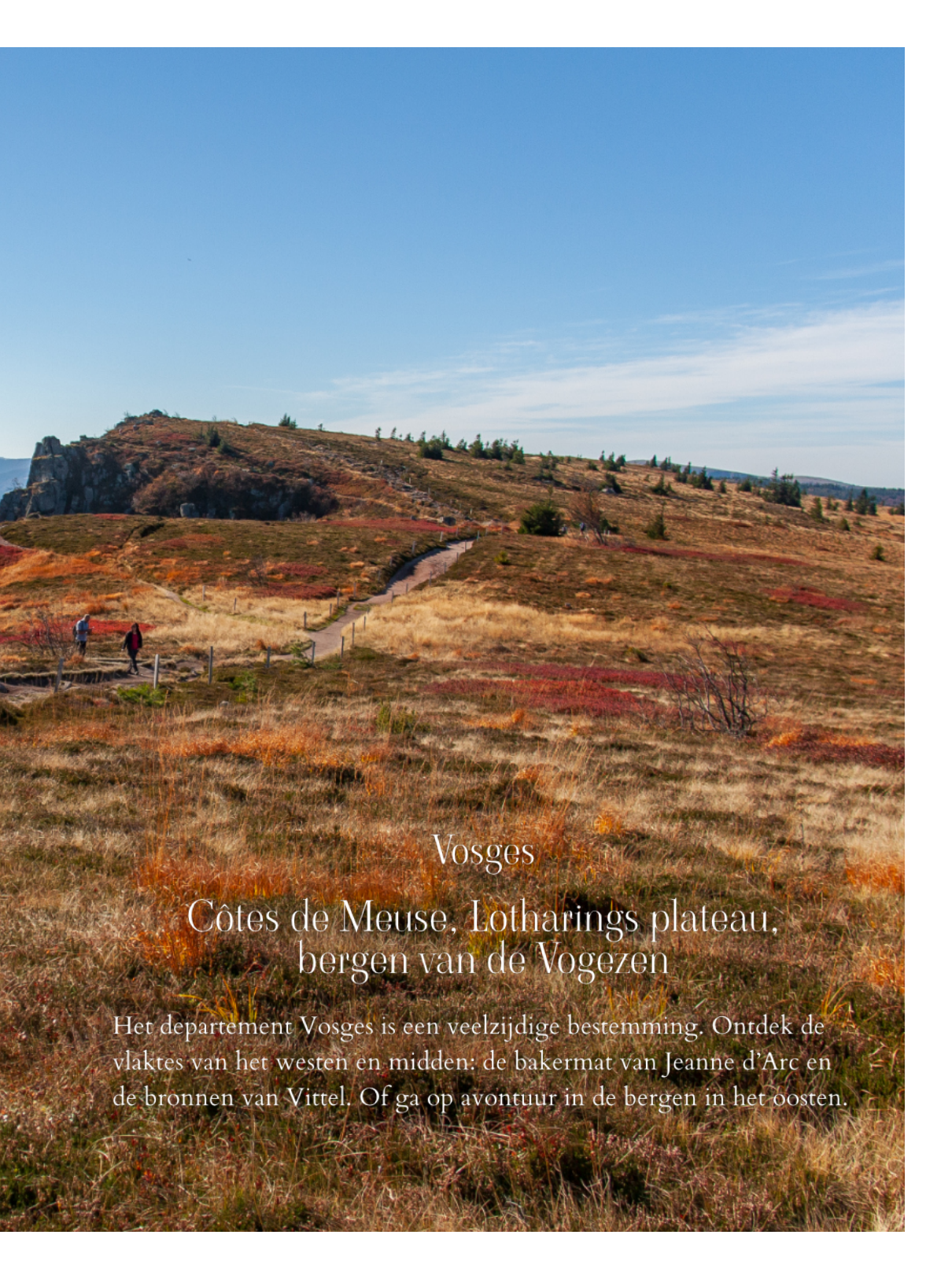
Laagste punt: 170 meter, Saint-Hippolyte

Hoogste punt: 1424 meter, Grand Ballon

■ Gazon du Faing bij de Route des Crêtes

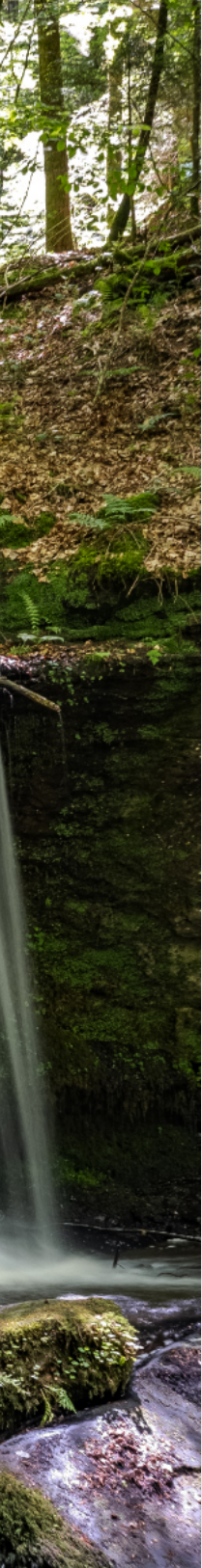

Vosges

Côtes de Meuse, Lotharings plateau, bergen van de Vogezen

Het departement Vosges is een veelzijdige bestemming. Ontdek de vlaktes van het westen en midden: de bakermat van Jeanne d'Arc en de bronnen van Vittel. Of ga op avontuur in de bergen in het oosten.

VOSGES

Ga je van west naar oost door het departement Vosges, dan kom je allereerst de Côtes de Meuse tegen. Deze heuvelrug is een zogenaamde *cuesta*, een asymmetrische heuvel, waarbij de ene kant geleidelijk oploopt en de andere kant een stuk steiler is. Vervolgens kom je via Neufchâteau op de Lotharingse vlakte en ter hoogte van Épinal begint het weer heuvelachtiger te worden tot je op de hoogste toppen van de Vogezen staat.

De westelijke helft van het departement is rustig en onontdekt. Pas als je bij Épinal komt wordt het toeristischer en drukker. Maar dat betekent niet dat er weinig te beleven valt, integendeel. De geboorteplaats van Jeanne d'Arc ligt in het westelijke puntje, niet ver van nog zo'n parel: Grand, waar ooit een grote Romeinse stad lag. Niet te missen is een bezoek aan het oude amfitheater en de bezichtiging van het indrukwekkende mozaïek.

Maar ook het hart van het departement heeft zijn bezienswaardigheden. Uitgestrekte bossen met wandelpaden, de kuuroorden Vittel en Contrexéville, Mirecourt - de stad van de vioolbouwers, en het karakteristieke renaissancedorp Châtillon-sur-Saône. Je kunt hier heerlijk tot rust komen en het

gebied als uitvalsbasis gebruiken om ook de meer toeristische delen van het departement te verkennen.

Zonder twijfel zijn de hoge Vogezen aan de oostkant dé bestemming voor liefhebbers van natuur. Je vindt er wandelpaden waar je je haast in het hooggebergte waant en geniet er van weidse uitzichten. Onderweg heb je kans gemzen te spotten, naast de gebruikelijke bewoners van Franse bossen zoals herten en reeën. Ook als wandelen niet je voorkeur heeft, valt er genoeg te beleven. Ga eens een middagje rodelen met de kinderen, stap op de fiets en bedwing de hoogste bergpassen of neem een verfrissende duik in een van de vele meren.

Tussen de bossen en heuvels is er ook genoeg van de cultuur te ervaren. In de Vogezen vind je bijvoorbeeld allerlei musea die oude ambachten belichten, zoals houtwerkers en weverijen, en ook heeft de streek een rijk mijnbouwverleden. Een dagje op pad in de Vogezen sluit je heerlijk af in een van de typische *fermes auberge* die de streek rijk is. Deze van oorsprong boerenbedrijven hebben een eenvoudige menukaart vol typische streekgerechten met vlees, kaas en deeg.

KUUROORDEN IN DE VOGEZEN

Vanouds is de streek rijk aan waterbronnen die dankzij hun ondergrondse loop allerlei mineralen hebben opgepakt. Al in de Romeinse tijd kwamen mensen hier om te baden.

PLOMBIÈRES-LES-BAINS

Dit kuuroord is eeuwenoud en was in diverse tijdperken een populaire trekpleister. Met name in de negentiende eeuw, de tijd van Napoléon III, wist de elite dit plekje te vinden. Maar ook al eerder kwamen er belangrijke mensen: in de zeventiende eeuw verbleef de schrijver Michel de Montaigne hier een tijdlang, op zoek naar een kuur voor zijn ziekte. En er zijn zelfs nog overblijfselen van de Romeinse tijd te zien. Bijvoorbeeld in het Bain romain, waar vier treden uit de Klassieke Oudheid dateren, en in het Piscine Jutier, een zwembad dat in de tweede eeuw in gebruik is genomen.

BAINS-LES-BAINS

Ook Bains-les-Bains heeft oude wortels die teruggaan tot minstens het begin van de jaartelling.

Maar het was vooral de negentiende eeuw die ook hier voor welvaart zorgde. Er verschenen talloze gebouwen in de *belle-époque*stijl. Maar de populariteit van het dorp was al snel weer tanende. Tegenwoordig is het het kleinste kuuroord van de streek.

CONTREXÉVILLE

In de achttiende eeuw ontdekten artsen de weldaden van het water dat hier uit de grond komt. Al snel werd Contrexéville een bekend kuuroord, geroemd om de positieve effecten van het kuren op reumatiek, problemen met de urinewegen en spijsvertering. Het thermale park telt vier hectare en je vindt er diverse fraaie gebouwen uit de *belle époque*.

VITTEL

Het bijzondere aan het thermale water van Vittel is dat de belangrijkste kuur hier niet bestaat uit baden, maar uit drinken. In de hoogtijdagen van het kuuroord waren er complete handleidingen voor hoe je het meest optimaal van de voordelen van het water kon genieten. Je begon de dag met een glaasje Vittel-water, 's middags nog een, en 's avonds de laatste. Tussendoor moest je wat aan beweging doen, een beetje uitrusten, en niet teveel eten. Het werd *en masse* opgevolgd, en had uiteraard een positief effect op de gezondheid.

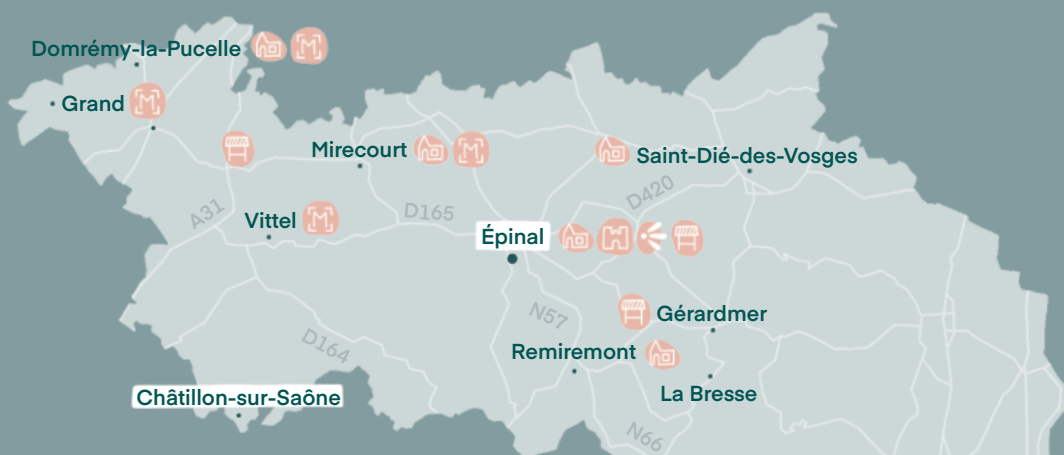

STEDEN & DORPEN

Het departement Vosges staat, anders dan de aangrenzende Elzas, niet direct bekend om de sfeervolle dorpen maar veel meer om de schitterende natuur. Toch zijn er dorpen en steden die de moeite waard zijn. Op deze pagina's verzamelen we de leukste plekken voor je. Bij Épinal vind je een kaartje met wandelroute die je kunt volgen om de hoogtepunten te ontdekken.

Als wij een dorp of stad bezoeken, gaan we meestal eerst even langs het Office de Tourisme. Vaak kun je daar een plattegrond met rondwandeling langs alle bezienswaardigheden krijgen.

CHÂTILLON-SUR-SAÔNE

De eerste vermelding van Châtillon dateert uit de dertiende eeuw, in die tijd was er hier een kasteel. Strategisch gelegen, op een verhoging in het landschap, precies op de plek waar het riviertje Apace in de Saône stroomt. In die tijd maakte de plek deel uit van het hertogdom van Bar, dat later opging in het hertogdom Lorraine. Tegen het eind van de middeleeuwen braken roerige tijden uit voor het dorp. Deze plek ligt namelijk zo ongeveer op de grens van de streken Bourgogne en Lorraine. Eind vijftiende eeuw werd het dorp tweemaal veroverd en verwoest door de Bourgondiërs.

De zestiende eeuw was vervolgens een periode van wederopbouw en veel van de huizen die je nu nog kunt zien dateren uit die tijd. Met name dankzij de handel in wijn floreerde het stadje. Vanwege de positie, tussen Bourgondië en Lotharingen, maar ook niet ver van de Champagnestreek, bleven de verdedigingsmuren van belang. Ze bleken echter te zwak voor een serieuze belegering: in 1635, tijdens de bijzonder bloedige Dertigjarige Oorlog, namen Franse troepen onder leiding van Kardinaal Richelieu het stadje binnen een dag in. Zo'n tweehonderd soldaten en inwoners werden geëxecuteerd. Niet veel later waren de Lotharingers opnieuw het slachtoffer: ditmaal van Zweedse troepen onder leiding van Bernard van Saxe-Weimar, die in opdracht van de Fransen de streek Lotharingen terroriseerden.

Naar schatting kwam meer dan de helft van de inwoners van Lotharingen in deze zware jaren om het leven. Door massale executies, maar ook door hongersnoden en de pest die vervolgens de streek teisterden.

Na een aantal jaren keerden de inwoners terug en kwam er weer wat leven in Châtillon. Het bleef vanaf toen echter een landelijk dorp, van weinig belang. De mooie renaissancehuizen, die nog in redelijke staat bleken, werden simpelweg getransformeerd tot schuur of boerderij. Aan dat feit is het te danken dat er tegenwoordig nog zoveel historie te zien is.

Bij een wandeling door het dorp valt al snel op dat veel huizen zijn voorzien van een fraai gewelfde kelder. Ook de bijzondere renaissancevensters zijn niet te missen. De kelders werden in het verleden onder meer voor de opslag van wijn gebruikt. Net als op veel andere plekken in Frankrijk zorgde de

Châtillon-sur-Saône

ONTDEK DE ZUIDELIJKE VOGEEZEN EN ELZAS

Ga met ons mee op reis naar het zuidelijke deel van de Vogezen en Elzas. Wandel door de prachtige berglandschappen bij de Route des Crêtes, geniet van spectaculaire uitzichten, kom tot rust bij betoverende watervallen en verken sfeervolle wijndorpen. Ook de minder bekende plekken komen aan bod. Treed bijvoorbeeld in de voetsporen van Jeanne d'Arc in haar geboortehuis, ontdek Romeinse opgravingen en maak een roadtrip door de onontdekte Sundgau in de Elzas. In deze reisgids geven we je al onze tips voor een onvergetelijk verblijf.

MET ONDER MEER:

- ♦ De mooiste bezienswaardigheden
- ♦ Wandelroutes en fietstochten
- ♦ Bijzondere roadtrips
- ♦ Markten die je niet mag missen
- ♦ Evenementen en festivals
- ♦ Leuke activiteiten en zwemplekken
- ♦ Campings, hotels en chambres d'hôtes
- ♦ Wat te doen in een week & top-5 met kinderen
- ♦ Ruimte voor notities en to-dolijstjes

FRANKRIJKPUUR.NL

ISBN 978-90-832617-6-8

9 789083 261768

M Joosse Media